

dr hab. Agnieszka Ziółkowska, prof. UŚ

Uniwersytet Śląski,

Wydział Prawa i Administracji,

Zespół Badawczy Instytucji Prawa Administracyjnego Procesowego

ORCID: 0000-0002-9933-2667

Wartości społeczności akademickiej i ich przestrzeganie

Streszczenie

Wspólnota akademicka to zróżnicowana społeczność, tak pod względem ilościowym, wiekowym, jak również osobistych aksjologii. Szkoła wyższa staje się miejscem zarówno mariażu systemów aksjologicznych, jak i kuźnią oraz nośnikiem tych wartości, które mają walor uniwersalny. W świecie zmieniających się wartości szczegółowych, także te proponowane przez szkoły wyższe również muszą podlegać rewizji. Istotne staje się nie tylko ich deklarowanie ale również manifestowanie i promowanie, zarówno przez włączanie ich do kodeksów etycznych, jak i tworzenie wewnętrznych instytucji, którym powierza się troskę o nie. Nieznajomość wartości akademickich nie tylko stanowi przyczynę do psucia środowiska akademickiego i utraty autorytetu *in gremio*, ale także może skutkować *ad personam* odpowiedzialnością, przede wszystkim dyscyplinarną, ale również karną lub cywilną. Celem opracowania jest wskazanie wartości akademickich, ich źródeł, form afirmacji oraz skutków ich nieprzestrzegania. W opracowaniu wykorzystano metodę dogmatyczno-empiryczną.

Słowa kluczowe: wartość akademicka, kodeks wartości akademickich, rzecznik praw i wartości akademickich, odpowiedzialność dyscyplinarna, delikt dyscyplinarny

dr hab. Agnieszka Ziółkowska, prof. UŚ

Uniwersytet Śląski,

Wydział Prawa i Administracji,

Zespół Badawczy Instytucji Prawa Administracyjnego Procesowego

ORCID: 0000-0002-9933-2667

Values of the academic community and their adherence

Abstract

The academic community is diverse regarding numbers, age, and personal axiology. The university becomes a place for the marriage of axiological systems and a forge and carrier of those with universal value. In a world of changing specific values, those proposed by universities must also be revised. It is becoming essential to declare manifest and promote them by including them in codes of ethics and by creating internal institutions entrusted with their care. Ignorance of academic values not only contributes to spoiling the educational environment and loss of authority in gremio, but can also result in ad personal liability, primarily disciplinary but criminal or civil liability. The study aims to identify academic values, sources, forms of affirmation, and consequences of non-adherence. The study uses the dogmatic-empirical method.

Keywords: academic value, code of academic values, advocate of academic rights and values, disciplinary liability, disciplinary offence

1. Wstęp

Ewolucyjne i rewolucyjne przemiany społeczno-gospodarcze i kulturowe, a także wielopłaszczyznowe zmiany w szkolnictwie wyższym w Polsce, podobnie jak na całym świecie¹, wpływają na akademicki system aksjologiczny. Obecny, krajowy system szkolnictwa wyższego, został określony w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce². Ustawodawca odszedł w nim od modelu posthumboltowskiego, co skutkowało przekształceniem uniwersytetu nie tylko w sferze obejmującej funkcjonowanie samego systemu szkolnictwa wyższego, ale także jego zarządzania, finansowania, jak i oceny jakości działalności uczelni, w kierunku uniwersytetu przedsiębiorczego³, co wpływało także na wartości akademickie, ich zakres i wykładnię. W tej ultrawrażliwej i ważnej materii niezbędne jest zachowanie balansu między potrzebami zmieniającego się społeczeństwa i otoczenia ekonomiczno-gospodarczego, a respektem dla wartości uniwersyteckich, do których należy nie tylko etyka, lecz także moralność, dążenie do prawdy, wolność akademicka oraz wspólnotowość. Stopień przyznanej uczelniom ustawowo autonomii pozwala uwrażliwić społeczność akademicką na te wartości, zarówno przez tworzenie aktów prawa wewnętrznego (akademickie kodeksy wartości), jak i powoływanie ombudsmánów, których rolą jest stanie na ich straży (rzecznicy praw i wolności akademickich). Pomimo przeobrażeń otaczającej rzeczywistości prawno-społecznej uniwersytet nadal może pozostać miejscem, w którym nie tylko kształtuje się świadomość i postawy, ale także w którym respektowane wartości oddziałują w sposób proaktywny⁴ na użytkowników, pracowników oraz podmioty zewnętrzne.

---

¹ Zob. np. V.A. Seitz, M. Nicolae, *The Role of Academic Values in Higher Education Convergence in Romania: A New Approach* [w:] ed. A.M. Dima, *Handbook of Research on Trends in European Higher Education Convergence*, Hershey 2014, s. 168-182; Le, A.T., *Understanding Academic Work Values: An Exploratory Framework*, [w:] eds Huisman, J. and Tight, M., *Theory and Method in Higher Education Research (Theory and Method in Higher Education Research, Vol. 8)*, Leeds 2022, s. 83-104. <https://doi.org/10.1108/S2056-37522022000008005>.

² Tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 1571 ze zm., dalej jako p.s.w.n.

³ Termin zaproponowany przez B.R. Clarks'a (*Creating Entrepreneurial Universities: Organisational Pathways of Transformation*, Oxford 1998), zob. też J. Olearnik, M. Pluta-Olearnik, *Uniwersytet przedsiębiorczy – herezja czy nowa orientacja uczelni?*, „Horyzont Wychowania” 2016, t. XV, nr 35, s. 55-71.

⁴ Por. np. D. Ward, *Academic Values, Institutional Management and Public Policies*, „Higher Education Management and Policy” 2007, vol. 19, no. 2, s. 20-22.

O fundamentalnym znaczeniu wartości akademickich świadczą nie tylko dokumenty strategiczne, jak komunikat Komisji Europejskiej z 2022 r. dotyczący europejskiej strategii na rzecz szkół wyższych⁵, ale także najnowsze analizy Parlamentu Europejskiego. Raport panelu STOA z 2024 r. (European Parliament Academic Freedom Monitor) jednoznacznie wskazuje, że wolność akademicka ulega postępującej erozji w państwach członkowskich UE. W dokumencie podkreślono, że podstawowe wartości akademickie nie mogą być uznawane za oczywiste, gdyż są one systematycznie zagrożone przez ingerencje polityczne, naciski ekonomiczne oraz ataki na autonomię instytucjonalną, co czyni ich ochronę prawną priorytetowym wyzwaniem dla wspólnoty europejskiej⁶. KE zobowiązała się jednocześnie do sformułowania zasad przewodnich dotyczących ochrony podstawowych wartości akademickich, opartych na komunikacie z Rzymu⁷, w synergii z działaniem opracowanym w ramach europejskiej przestrzeni badawczej, które mają na celu sformułowanie planu działania na rzecz ochrony wolności nauki i wolności badań naukowych w Europie. Ma to z kolei dwupłaszczyznowe konsekwencje: społeczne – gdyż prowadzi do sprzeniewierzenia się idei społecznej odpowiedzialności uczelni, oraz indywidualne – stanowiąc przede wszystkim delikt dyscyplinarny.

Poszanowanie wspólnych wartości ukształtowanych w drodze tradycji uniwersyteckiej *sensu largo*, jak też w wyniku *usus* konkretnych uczelni, często potwierdzonych w przepisach powszechnie obowiązujących, stanowi spoiwo łączące nauczycieli akademickich, studentów i doktorantów. Ich negacja oznacza nie tylko zaprzeczenie idei uniwersytetu, ale także wpływa ujemnie na jakość kształcenia i pracy naukowej. To z kolei rezonuje dwukierunkowo: na całe społeczeństwo, gdyż powoduje sprzeniewierzenie się społecznej odpowiedzialności uczelni oraz indywidualnie - stanowiąc przede wszystkim delikt dyscyplinarny. Celem opracowania jest analiza procesów kształtowania się i ochrony akademickiego systemu aksjologicznego w warunkach transformacji uniwersytetu w stronę modelu przedsiębiorczego. Postawiono tezę, że postępująca erozja wartości i zanik wspólnotowości – przejawiające się m.in. w tzw. punktozie czy patologiach postępowania

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0016> (dostęp: 16.02.2026 r.).

⁶ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/765775/EPRS_STU\(2025\)765775_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2025/765775/EPRS_STU(2025)765775_EN.pdf) (dostęp 16.02.2026).

⁷ <http://www.ehea.info/page-ministerial-conference-rome-2020> (dostęp: 16.02.2026).

dyscyplinarnych – wymagają nie tylko formalnego wdrażania aktów prawa wewnętrznego (kodeksów etyki), ale rzeczywistego zakorzenienia wartości w kulturze i strukturze uczelni (np. poprzez instytucję ombudsmána). W procesie badawczym wykorzystano metodę dogmatyczno-prawną, poddając analizie przepisy ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, dokumenty strategiczne UE oraz autonomiczne akty wewnątrzzakładowe. Zastosowano również metodę aksjologiczną oraz analizę praktyki postępowań dyscyplinarnych, co pozwoliło na zidentyfikowanie rozdźwięku między sferą deklaracji a rzeczywistymi postawami członków wspólnoty akademickiej. Całość rozważań posłużyła wykazaniu, że rzetelność naukowa i etyka nie mogą być traktowane jako przejaw heroizmu, lecz stanowią niezbędny fundament społecznej odpowiedzialności uniwersytetu wobec współczesnych wyzwań.

2. Pojęcie wartości i ich rola w szkolnictwie wyższym

Wartość stanowi kategorię aksjologii a jej zdefiniowanie następuje z trudnością, gdyż niemal każda dyscyplina naukowa formułuje własną definicję (np. w prawie⁸, psychologii⁹, filozofii¹⁰, ekonomii¹¹). Pomimo interdyscyplinarności tego terminu, najczęściej przyjmuje się, że wartość to wszystko, co uchodzi za ważne i cenne dla jednostki oraz społeczeństwa, jednocześnie stanowiąc cel dążeń ludzkich¹². To także przedmiot potrzeb, postaw, dążeń i aspiracji człowieka (w szczególności to osoba, instytucja, idea, rodzaj działania)¹³. Nadto wartość to przekonania, które kierują oceną zachowań i zdarzeń. Najczęściej mają charakter uniwersalny (jak np. dążenie do prawdy), ale mogą się różnić znaczeniem dla poszczególnych jednostek lub

---

⁸ Zob. np. J. Zimmermann (red.), *Wartości w prawie administracyjnym*, Warszawa 2015, *passim*.

⁹ Cz. Matusiewicz, *Psychologia wartości*, Warszawa–Poznań 1975, s. 38.

¹⁰ Zob. np. S. Kowalczyk, *Filozoficzne koncepcje wartości*, „Collectanea Theologica” 1986, vol. 56, no. 1, s. 37-51.

¹¹ H. Lewicka, *Wartość jako kluczowe pojęcie w dziedzinie nauk ekonomicznych*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 2014, nr 2, z. 2, s. 66-67.

¹² M. Łobocki, *Pedagogika wobec wartości*. [w:] red. B. Śliwerski, *Kontestacje pedagogiczne*, Kraków 1993, s. 125.

¹³ J. Mariański, W. Zdaniewicz, *Wartości religijne i moralne młodych Polaków*, Warszawa 1991, s. 175.

grup społecznych¹⁴. Takie podejście do wartości zbliża je do pojęcia postawy, przy czym, jak wskazuje M. Rokeach, wartość jest bardziej uniwersalna i występuje w filozofii, pedagogice, naukach politycznych, ekonomii, antropologii, teologii, jak też psychologii i socjologii¹⁵, z kolei postawa – w socjologii i psychologii¹⁵. Wartości określają potrzeby i sposoby ich zaspokajania. Sprzężenie wartości i postaw determinuje zachowania społeczne¹⁶. Ponadto wartości i postawy łączą się z przekonaniem, zwłaszcza tymi nakazowymi i zakazowymi, za pomocą których pewne zachowania są oceniane jako pożądane bądź niepożądane¹⁷. W dyskursie nad wartościami dominują dwa poglądy: absolutyzm aksjologiczny (wartość jako byt obiektywny będący przedmiotem poznania) oraz relatywizm aksjologiczny (zmiennosc wartości w miejscu i czasie oraz są przedmiotem ludzkiej kreacji¹⁸), w którym często pojawia się etos jako zbiór wartości tworzonych i uznawanych przez jednostkę lub grupę ludzi. Można przyjąć, że wartość to dobro mogące wynikać z zasad etycznych, powszechnie uznawane za coś pozytywnego, niekiedy wzmocnione w normie prawnej.

Wartości w szkolnictwie wyższym pełnią funkcję porządkującą, wyznaczają ramy działań, odgrywają rolę konsolidacyjną środowiska akademickiego, stabilizującą i ukierunkowującą motywując do aktywności. Podmiotami obowiązany do ich respektowania są destynatariusze uczelni: nauczyciele akademicki, doktoranci, studenci. Niemniej momentem miarodajnym dla wyznaczenia początkowej cezury podlegania nim jest różny w zależności od sposobu nawiązania więzi z uczelnią (stosunek pracy,

---

¹⁴ Szerzej zob. np. R. Bastos Santana, L. R. Sampaio, *The relationship between human values and academic performance: a systematic review*, „Revista de Estudios e Investigación en Psicología y Educación” 2023, vol. 10, no. 2, s. 198-220, <https://doi.org/10.17979/reipe.2023.10.2.9803>; S. Wakenshaw, Ch. Agg, *Impact of personal values on learning approaches and academic achievements in UK higher education*, UK and Ireland Engineering Education Research Network Conference Proceedings 2023; <https://doi.org/10.31273/10.31273/9781911675167/1648>, <https://journals.warwick.ac.uk/index.php/eern/article/view/1648/1265> (dostęp: 16.01.2026); N.L. Folabit., & L.C. Jita. *Academics' professional identity: Conflicting personal values of academics and institutional culture*, „Interdisciplinary Journal of Sociality Studies” 2024, vol. 4, s. 1-13, <https://doi.org/10.38140/ijss-2024.vol4.05>.

¹⁵ M. Rokeach, *Beliefs, Attitudes and Values*, Jossey-Bass Inc., San Francisco 1968, s. 158.

¹⁶ Szerzej zob. np. J. Kościuch, *Koncepcja wartości Milтона Rokeacha*, „Studia Philosophiae Christianae” 1983, vol. 19, no. 1, s. 90-92.

¹⁷ M. Rokeach, *The Nature of Human Values*, The Free Press, New York–London 1973, s. 7.

¹⁸ L. Stołowicz, *O obiektywności wartości etycznych w aksjologii Ingardena*, [w:] red. A. Węgrzecki, *Roman Ingarden a filozofia naszego czasu*, Kraków 1995, s. 12-13.

przyjęcie do szkoły doktorskiej, przyjęcie na studia). System aksjologiczny każdej ze wskazanych grup może być właściwy tylko dla nich (np. dla nauczycieli akademickich w ich działaniach edukacyjnych¹⁹, naukowych lub dla studentów²⁰) tworząc etos wokół wartości (np. etos nauczyciela akademickiego²¹) albo mieć charakter uniwersalny (tj. odnoszą się do członków wspólnoty akademickiej w ich wzajemnych relacjach).

Zgodnie z *Kodeksem Dobre praktyki w szkołach wyższych* z 26 kwietnia 2007 roku uchwalonym przez Zgromadzenie Plenarne Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich²², podstawową wartością etosu akademickiego jest prawda, która ma znaczenie uniwersalne, obok dobra i piękna. Prawda jako wartość pozwala na rozwój zaufania wewnątrzakademickiego. Do fundamentalnych zasad zaliczono także: zasadę służby publicznej, zasadę bezstronności w sprawach publicznych, zasadę legalizmu, zasadę autonomii i odpowiedzialności, zasadę podziału i równowagi władzy w uczelni, zasadę kreatywności, zasadę przejrzystości, zasadę subsydiarności, zasadę poszanowania godności i tolerancji oraz zasadę uniwersalizmu badań i kształcenia. Wskazane zasady konstytuują wartości akademickie takie jak: sprawiedliwość, odpowiedzialność, współdziałanie oparte o dialog i konsultacje, tolerancję, uczciwość. Nie ma jednak jednego i zamkniętego ich katalogu. Oprócz wskazanych zaliczyć do nich można np. życzliwość i uprzejmość w stosunku do innych członków społeczności akademickiej²³, krzewienie więzi solidarności w całej społeczności akademickiej, postawę życzliwego krytycyzmu, tolerancję rozumianą – w szczególności – jako przeciwieństwo dyskryminacji ludzi różnych narodów, wyznań, ras, płci i wieku oraz jako poszanowanie innych punktów widzenia, postaw badawczych, światopoglądów i tradycji kulturowej, godność, wolność nauki, samodzielność w działalności badawczej i dydaktycznej,

¹⁹ Szerzej zob. np. A. Węgrzecki, *Sylwetka aksjologiczna nauczyciela akademickiego* [w:] red. K. Kloc, E. Chmielecka, *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim*, Warszawa 2004, s. 35.

²⁰ Szerzej zob. np. M. Śmierciak, *Sylwetka aksjologiczna studenta* [w:] red. K. Kloc, E. Chmielecka, *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim*, Warszawa 2004, s. 39-41.

²¹ Szerzej np. T. Czakon, *Etos nauki naukowców a etos nauki w kodeksach etycznych wyższych uczelni*. „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” 2018, nr 27, z. 2, s. 99-113.

²² https://www.krasp.org.pl/files/public/dokumenty/KRASP_Kodeks_Dobre_praktyki_PL.pdf (dostęp: 11.02.2026).

²³ Zob. np. <https://uek.krakow.pl/studenci/kodeks-etyki-studenta> (dostęp: 11.02.2026).

nowoczesność, doskonałość²⁴, rzetelność²⁵. Od przyjętego w szkolnictwie wyższym systemu wartości zależą: jakość życia ogólnoakademickiego, postawy społeczne i obywatelskie, efekty realizowanych działań zawodowych, badawczych i dydaktycznych, a także zadowolenie osobiste (jednostkowe). Wszystkie one stanowią wyznacznik zachowań, będących dla społeczności akademickich gwarantem wysokiej jakości badań naukowych i dydaktyki, budowania zaufania do nauki i kreowania pożądanych postaw. Ich naruszenie może skutkować nie tylko naruszeniem kodeksu etycznego, ale stanowić delikt dyscyplinarny, zarówno nauczyciela akademickiego, jak i studenta lub doktoranta.

3. Afirmacja wartości akademickich

W szkolnictwie wyższym i nauce ważne jest nie tylko deklarowanie, ale urzeczywistnienie wartości akademickich. Ich afirmacja pozwala na ich poznanie, respektowanie oraz trwałe czerpanie z nich inspiracji. Nie mogą pozostać jedynie abstrakcyjnymi wymogami, stąd ważne jest odwoływanie się do nich, ale także informowanie i wykładnia wartości akademickich.

Pierwsze próby sformułowania katalogu wartości aksjologicznych sięgają początków XX wieku, kiedy T. Zamoyski i E. Krzemieniewski opracowali *Kodeks honorowy* (1924), który jednak nie stał się oficjalnym kodeksem honorowym Związku Polskich Korporacji Akademickich w przeciwieństwie do *Akademickiego Kodeksu Honorowego* J. Sas-Wisłockiego (1934)²⁶. Współcześnie źródeł akademickiego systemu aksjologicznego można doszukiwać się w aktach prawnych o różnej randze. Odnoszą się one albo do poszczególnych grup społeczności akademickiej albo do niej jako całości. W pierwszej kolejności eksponuje je preambuła ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, gdzie w *tiret* drugi wskazuje się, że nauczyciele akademicy spełniają fundamentalną rolę w społeczeństwie, a „każdy uczo-

²⁴ <https://bip.ue.wroc.pl/385/kodeks-etyki-nauczyciela-akademickiego.html> (dostęp: 11.02.2026).

²⁵ Zob. np. <https://www.bip.pw.edu.pl/Wladze/Zespoły-Rady-Komisje-Kapituły-Rzecznicy-Koordynatorzy/Archiwum/kadencja-2012-2016/Komisja-ds.-Etyki-Zawodowej/Materialy-pomocnicze/Kodeks-etyki-studenta-PW> (dostęp: 11.02.2026).

²⁶ Szerzej A. Tarczyński, *Pojęcie honoru w polskich kodeksach honorowych dwudziestolecia międzywojennego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia z Nauk Społecznych” 1996, z. 12, s. 128, 130-131.

ny ponosi odpowiedzialność za jakość i rzetelność prowadzonych badań oraz za wychowanie młodego pokolenia”. Ponadto dyspozycja art. 3 ust. 2 p.s.w.n. wprost nakazuje „poszanowanie standardów międzynarodowych, zasad etycznych i dobrych praktyk w zakresie kształcenia i działalności naukowej oraz z uwzględnieniem szczególnego znaczenia społecznej odpowiedzialności nauki”.

Za źródło wartości należy także uznać Europejską Kartą Naukowca i Kodeks postępowania przy rekrutacji pracowników naukowych²⁷. Zawarto w niej 20 kluczowych zasad, a na pierwszym miejscu wymieniono etykę i rzetelność badawczą podkreślając, że naukowcy powinni podchodzić do swojej pracy z uczciwością, rzetelnością, obiektywnością, bezstronnością i niezależnością, otwartą komunikacją, należytą starannością, sprawiedliwością i odpowiedzialnością wobec przyszłych pokoleń zajmujących się nauką²⁸. Podstawowym dokumentem regulującym standardy działalności naukowej pracowników nauki jest Kodeks Etyki Pracownika Naukowego z 5 grudnia 2024 r.²⁹, gdzie w § 2 do podstawowych wartości i zasad pracy naukowej zaliczono m.in.: rzetelność, uczciwość w prowadzeniu badań, krytycyzm wobec uzyskanych wyników, obiektywizm, niezależność od nacisków, otwartość w dyskusjach z innymi pracownikami nauki, przejrzystość dokumentacji badań naukowych, odpowiedzialność wobec uczestników oraz obiektów badań, odpowiedzialność za społeczno-gospodarcze i środowiskowe konsekwencje uzyskanych wniosków naukowych, bezstronność, uczciwość i rzetelność w ocenie pracy innych badaczy, niewykorzystywanie swojego naukowego autorytetu w wypowiedziach na tematy spoza obszaru własnych kompetencji naukowych, troskę o przyszłe pokolenia naukowców przejawiającą się w poszanowaniu i uczciwym traktowaniu współpracowników, niewykorzystywanie – przez m.in. mobbing, dyskryminację, molestowanie seksualne – swojego stanowiska, pełnionej funkcji lub innych relacji hierarchicznych do osiągnięcia nienależnych korzyści osobistych, czy zawodowych. Wskazane normy etyczne wiążące nauczyciela akademickiego odzwierciedlają wartości, które są ważne dla całego środowiska

²⁷ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2005/251/oj> (dostęp: 11.02.2026 r.).

²⁸ Nowa karta naukowca (obowiązująca od stycznia 2024 r.) jest załącznikiem do zaleceń Rady UE z dnia 18 grudnia 2023 r. w sprawie europejskich ram mających na celu przyciąganie i zatrzymywanie talentów w obszarze badań naukowych, innowacji i przedsiębiorczości w Europie – Załącznik II, od s. 18.

²⁹ Uchwała nr 6/2024 – https://dokumenty.pan.pl/PolskaAkademiaNauk/document/1791/Uchwala-6_2024 (dostęp: 11.02.2026 r.).

akademickiego. Obok tego uniwersytety tworzą własne kodeksy etyczne, które określają i hierarchizują określone wartości członków społeczności naukowej uczelni³⁰, studentów³¹ lub doktorantów³². Tworzy się nadto Akademickie Kodeksy Wartości Nauczycieli Akademickich³³, stanowiące *quasi*-kodeksy etyczne. Sposobem na ukazanie potrzeby respektowania wartości i zasad etycznych jest także opracowanie wspólnego aktu odnoszącego się do wszystkich członków wspólnoty akademickiej, tj. kodeksu etyki uniwersytetu³⁴. Tego typu rozwiązania mają swoich zwolenników, którzy podnoszą, że dzięki nim poszczególne grupy społeczności akademickiej podejmą podobne działania bądź będą się kierować podobnymi wartościami przy podejmowaniu decyzji³⁵. Z kolei przeciwnicy stoją na stanowisku, że tworzenie etyk zawodowych może nadmiernie relatywizować wartości³⁶ i w istocie stanowić ucieczkę od samodzielnego decydowania³⁷.

Afirmacja wartości uniwersalnych dla całej wspólnoty akademickiej następuje często w najważniejszych dokumentach planistycznych, jakimi

---

³⁰ Np. Kodeks Etyki Pracowników Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego z dnia 3 lipca 2023 r. – https://www.wum.edu.pl/sites/www.wum.edu.pl/files/dokumenty/zarządzenie_rektora-146-2023_kodeks-etyki_zalacznik.pdf (dostęp: 11.02.2026), Zasady etyki pracowników Uniwersytetu Mikołaja Kopernika z dnia 19 grudnia 2017 r. – https://www.wf.cm.umk.pl/panel/wp-content/uploads/1_UCHW-SENAT-2017-179-za%C5%82.pdf (dostęp: 11.02.2026).

³¹ Zob. np. Kodeksu Etyki Studenckiej Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 14 listopada 2023 r. – http://ombudsman.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2023/12/UCHWA%C5%81A-NR-47_2022_2023.pdf (dostęp: 11.02.2026), Kodeks etyki studenta UG z 4 października 2011 r. – <https://parlament.ug.edu.pl/kodeks-etyki-studenta-ug/> (dostęp: 11.02.2026).

³² Zob. np. Kodeks Etyki Doktoranta UWB – <https://uwb.edu.pl/student/doktorant-3617/kodeks-etyki-doktoranta-3646> (dostęp: 11.02.2026), Kodeks Etyki Doktoranta Uniwersytetu Medycznego w Łodzi <https://doktoranci.umed.pl/wp-content/uploads/2022/03/Kodeks-Etyki-Doktoranta.pdf> (dostęp: 11.02.2026).

³³ Np. https://www.ukw.edu.pl/download/10061/Akademicki_Kodeks_UKW.doc (dostęp: 11.02.2026), <https://www.uj.edu.pl/documents/10172/84597185/akademicki-kodeks-wartosci.pdf/3bff64b6-8507-410c-82c5-264a10f3841a> (dostęp: 11.02.2026).

³⁴ Zob. np. Kodeks Etyki Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach z 2022 r. – https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/user_upload/Kodeks_etyki.pdf (dostęp: 11.02.2026).

³⁵ Zob. np. M.M. Panarina, O.V. Fonotova, *University codes of ethics: Legal nature and regulatory effect*, „RUDN Journal of Law” 2021, vol. 25, no. 2, s. 414–433. <https://doi.org/10.22363/2313-2337-2021-25-2-414-433>.

³⁶ B. Dziemidok, *Etyka zawodu nauczyciela akademickiego*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2007, nr 4, s. 201.

³⁷ L. Kołakowski, *Etyka bez kodeksu* [w:] L. Kołakowski, *Kultura i fetysze. Eseje*, Warszawa 2000, s. 156.

są strategię rozwoju uczelni³⁸. Wymienia się w nim grupy wartości, np. wartości uniwersalne (prawda, dobro, piękno), akademickie (autonomia uniwersytetu, wolność badań i kształcenia, uczciwość badań i kształcenia, odpowiedzialność w sferze badań i kształcenia) oraz wartości społeczne („*plus ratio quam vis*”, dialog, otwartość, aktywność, współpraca, solidarność, dostępność). Innym rozwiązaniem jest wskazanie nadrzędnej wartości (wspólnotowość, podmiotowość) i koncentracji działań wokół nich³⁹. Niektóre strategie uniwersytetów zawierają katalogi istotnych dla nich wartości, wymieniając wśród nich m.in.: wspólnotowość, wolność, autorytet nauki, etyczność, odpowiedzialność, profesjonalizm, zaufanie, pasję, równowagę, różnorodność⁴⁰. Zawarcie aksjomatów w strategii pozwala zrewidować dotychczasowe oraz wskazać na nowe, które w związku ze zmianami prawnymi, społeczno-kulturowymi, gospodarczymi *etc.* wymagają uwzględnienia w codzienności akademickiej.

Zbiór wartości społeczności studenckiej znajduje się najczęściej w tekście ślubowania studenckiego, które składa student przy akcie immatrykulacji⁴¹. Należą do nich najczęściej dążenie do prawdy, przestrzeganie norm, zasad współżycia i zwyczajów uniwersyteckich, wierność ideałom humanizmu i tradycjom tolerancji. Podobnie doktoranci, którzy składając ślubowanie⁴², zobowiązują się do działania zgodnie z prawem, zasadami rzetelności, poszanowania dorobku naukowego innych badaczy, a także szacunku do władz uczelni i wszystkich członków jej społeczności. Student i doktorant powinni swoją postawą reprezentować pewne wartości akademickie niezależnie od miejsca, w którym się znajdują, zatem i w murach uczelni i poza nimi. Stanowiąc tym samym pewnego rodzaju „wizytówkę” ich *alma mater*.

---

³⁸ Zob. np. Strategia rozwoju UJ do 2023 https://www.uj.edu.pl/documents/10172/147755975/Nowa_Strategia_UJ_wersja_polska.pdf/cabe7379-5ee6-4f70-a352-a39dce-9d336e (dostęp: 11.02.2026).

³⁹ Zob. np. Strategia rozwoju Uniwersytetu Wrocławskiego na lata 2021–2030 – <https://uwr.edu.pl/o-universytecie/misja-i-strategia/strategia/> (dostęp: 11.02.2026).

⁴⁰ Np. Strategia UAM na lata 2020–2030 – https://amu.edu.pl/__data/assets/pdf_file/0025/250828/Strategia_UAM_2020-2030.pdf (dostęp: 11.02.2026).

⁴¹ https://bip.uj.edu.pl/documents/1384597/122557451/zal_2_uchw_nr_16_2006.pdf/5f9866ae-ccf2-40af-834c-10ffe1d8ffe3 (dostęp: 11.02.2026).

⁴² Np. <https://ihnpan.pl/wp-content/uploads/2015/02/tekst-slubowania-doktoranta.pdf> (dostęp: 12.02.2026), <https://us.edu.pl/szkola-doktorska/wp-content/uploads/sites/50/Nieprzypisane/za%C5%82-6-%C5%9Blubowanie-oath.pdf> (dostęp: 12.02.2026).

Sama deklaracja wartości akademickich uznawanych za fundamentalne w szkole wyższej jest niewystarczająca, *ut supra*. Istotne jest także ich upowszechnianie⁴³, co może następować przez kampanie medialne promujące wartości akademickie, tworzenie materiałów informacyjnych z zachowaniem ich dostępności w rozumieniu ustawy o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami⁴⁴, wspieranie różnorodności⁴⁵, tolerancji, uczciwości, integralności i odpowiedzialności społecznej⁴⁶, a także realizacja projektów mających na celu wskazanie zachowań naruszających ustalony system aksjologiczny⁴⁷. Zadania o charakterze strzeżącym realizują rzecznicy praw i wartości akademickich lub rzecznicy ds. etyki.

Pierwszego ze wskazanych ombudsmenów powołuje się do ochrony praw i interesów pracowników uczelni, przestrzegania standardów etycznych w pracy naukowej oraz dydaktycznej⁴⁸. Stoi on na straży praw i wartości akademickich wynikających z prawa powszechnie obowiązującego i aktów wewnętrznych uniwersytetu⁴⁹, bądź jest strażnikiem prawa lub godności, m. in. w zakresie nierównego traktowania, mobbingu, molestowania studenta, doktoranta, pracownika badawczego, badawczo-dydaktycznego, dydaktycznego bądź administracyjnego⁵⁰. Do zakresu ich zadań należy monitorowanie naruszeń praw i wartości akademickich. Z rocznych sprawozdań rzeczników⁵¹ wynika, że najczęściej przedmiotem ich interwencji są problemy rzetelności naukowej, uczciwości w prowadzeniu badań i ich finansowania, a także publikowania oraz jasności wewnętrznych procedur. Mogą oni brać udział - w charakterze obserwatora - we wszystkich etapach postępowania związanego z dochodzeniem odpowiedzial-

⁴³ Zob. np. <https://ombuds.uj.edu.pl/promowanie-wartosci> (dostęp: 10.02.2026).

⁴⁴ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r., tekst jedn. Dz.U. z 2024, poz. 1411 ze zm.

⁴⁵ Np. konkurs „Równość i różnorodność w badaniach naukowych”, realizowanego w ramach Inicjatywy Doskonałości Badawczej i stanowiącego jedno z ważnych narzędzi wdrażających Plan Równości Płci w Uniwersytecie Śląskim – <https://us.edu.pl/wydzial/wns/2024/11/13/rownosc-i-roznorodnosc-w-badaniach-naukowych-iii-edycja-konkursu/> (dostęp: 10.02.2026).

⁴⁶ Np. Biuro ds. odpowiedzialności społecznej, <https://uwr.edu.pl/pomocny-uwr/odpowiedzialnosc-spoeczna/biuro-ds-odpowiedzialnosc-i-spoecznej/> (dostęp: 09.02.2026).

⁴⁷ Np. projekt „Antygona” <https://pg.edu.pl/rzecznik-akademicki/aktywnosc-rzecznika> (dostęp: 09.02.2026).

⁴⁸ Zob. np. <https://us.edu.pl/uczelnia/o-nas/wladze-universytetu-slaskiego/rzecznik-praw-i-wartosci-akademickich/> (dostęp: 09.02.2026).

⁴⁹ Zob. np. <https://ombuds.uj.edu.pl/> (dostęp: 09.02.2026).

⁵⁰ Zob. <https://pg.edu.pl/rzecznik-akademicki> (dostęp: 09.02.2026).

⁵¹ Zob. <https://ombuds.uj.edu.pl/program> (dostęp: 09.02.2026).

ności dyscyplinarnej członków wspólnoty uczelni, w tym mają prawo do przedstawiania swojego stanowiska w sprawie rzecznikowi dyscyplinarnemu lub komisji dyscyplinarnej albo na wniosek pracownika uczestniczyć w dotyczącym go postępowaniu dyscyplinarnym w charakterze obrońcy. Ponadto z własnej inicjatywy lub na wniosek pracownika włączają się w sprawy, gdy w ich ocenie wymaga tego interes wspólnoty uniwersytetu lub gdy pracownik lub grupa pracowników czuje się krzywdzona, mobbingowana, molestowana, dyskryminowana bądź w inny sposób niewłaściwie traktowana. Czasem do ich zadań należy prowadzenie mediacji w sprawach dotyczących sporów pomiędzy pracownikami a uczelnią, a także pomiędzy pracownikami uczelni albo pomiędzy pracownikami uczelni a studentami lub doktorantami⁵². Ponadto mogą kontaktować się z organami wykonującymi zadania w zakresie ochrony praw i wartości akademickich w innych uczelniach (np. z Europejską Siecią Rzeczników Akademickich - European Network of Academic Ombudsmen⁵³) oraz z Rzecznikiem Praw Obywatelskich. Podobną funkcję realizują rzecznicy ds. etyki⁵⁴, a ich działalność jest wspierana przez senackie komisje etyki lub senacką komisję etyki i dobrych obyczajów akademickich⁵⁵, które mogą na wniosek komisji dyscyplinarnej wydawać opinie w sprawach, gdy zachodzi podejrzenie naruszenia kodeksu etycznego. Mimo istotnej roli tych podmiotów w rozwiązywaniu konfliktów, szeroka autonomia uczelni oraz brak jednolitych standardów raportowania uniemożliwiają precyzyjne określenie skali naruszeń etyki oraz natężenia sporów w ujęciu ogólnokrajowym. Niemożność zestawienia tych informacji wynika bezpośrednio z braku ustawowych wymogów dokumentacyjnych dotyczących działalności rzeczników i komisji.

W zakresie czuwania nad rzetelnością i etyką badań naukowych ważną rolę odgrywa Komisja ds. Etyki w Nauce przy PAN, która nie tylko upowszechnia standardy etyki i rzetelności w badaniach naukowych, ale także wydaje wiążące opinie w postępowaniach dyscyplinarnych (art. 301 p.s.w.n.). Analiza dostępnych sprawozdań wskazuje, że do najczęstszych naruszeń, w których opiniowała komisja, należą naruszenia praw autorskich, naruszanie zasad etyki w trakcie przeprowadzania przewodów lub

⁵² <https://www.wum.edu.pl/ombudsman> (dostęp: 09.02.2026).

⁵³ Szerzej zob. R. Behrens, *Being an Ombudsman in higher education. A Comparative Study*, 2017, <https://site.ipv.pt/documentos/ombudsman.pdf> (dostęp: 15.01.2026).

⁵⁴ <https://www.asp.krakow.pl/rzecznik-ds-etyki/> (dostęp: 15.01.2026).

⁵⁵ Zob. np. <https://gumed.edu.pl/65963.html> (dostęp: 15.01.2026).

postępowań o nadanie stopni naukowych lub tytułu naukowego (np. w postaci rewanżyzmu na opiniodawcy za negatywną ocenę wniosku awansowego, nieetycznego zachowania przewodniczącego komisji doktorskiej), naruszanie dobrych obyczajów w środowisku naukowym (np. nieuczciwe zachowania blokujących rozwój naukowy), fałszowanie wyników badań, konflikty interesów⁵⁶.

Grupy osób studiujących oraz doktorantów również posiadają swoich rzeczników. Warto zaznaczyć, że funkcja ta ma charakter fakultatywny na poziomie ustawowym, jednak jest ona wprowadzana do struktur uczelnianych poprzez akty prawa wewnętrznego. Pozwala to na precyzyjne dostosowanie kompetencji rzecznika do specyfiki danej wspólnoty akademickiej. Do zadań takiego podmiotu należy przede wszystkim propagowanie wiedzy o zasadach i wartościach uczelnianych, stanie na straży praw i wolności akademickich oraz wsparcie osób, których uprawnienia mogły zostać naruszone⁵⁷. Ponadto rzecznik uczestniczy w postępowaniach dyscyplinarnych prowadzonych wobec studentów lub doktorantów.

4. Skutki uchybienia wartości akademickich

Wartości akademickie przenikają do kodeksów etycznych, *ut supra*, stając się formalnymi obowiązkami. Dla swojej pełnej skuteczności wymagają one uzasadnienia tetycznego (rozumianego jako formalne ustanowienie normy przez organ uprawniony), gdyż ich uchybienie wiąże się z poniesieniem odpowiedzialności dyscyplinarnej. Jest to szczególnie istotne w przypadku pojęć nieostrych, takich jak „godność zawodu” czy „godność studenta”. Poprzez zapisanie ich w ustawie, ustawodawca nadaje im rygorystyczny charakter – od tego momentu ich naruszenie przestaje być jedynie uchybieniem obyczajowym, a staje się deliktem dyscyplinarnym. Odpowiedzialność ta dotyczy wszystkich członków wspólnoty i jest regulowana w Dziale VII ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, odpowiednio wobec: nauczycieli akademickich (art. 275 ust. 1), studentów (art. 307 ust. 1) oraz doktorantów (art. 322 ust. 1). Opiera się ona na zasadzie winy, ponoszą ją

⁵⁶ Na podstawie sprawozdań z działalności Komisji do spraw etyki w nauce w latach 2020–2022, <https://bip.pan.pl/artykul/230/697/sprawozdanie-z-dzialalnosci-komisji>, (dostęp: 15.01.2026).

⁵⁷ Zob. np. <https://akademia.at.edu.pl/wp-content/uploads/sites/4/2019/10/regulamin-rps.pdf> (dostęp: 15.01.2026).

podmioty wskazane przez prawo i dotyczy czynów dyscyplinarnych polegających na naruszeniu przepisów ustawy bądź zasad etyki⁵⁸. Za popełnienie deliktu dyscyplinarnego przewidziane są dla nauczycieli akademickich sankcje od upomnienia, nagany, nagany z obniżeniem wynagrodzenia zasadniczego o 10%-25% na okres od miesiąca do 2 lat, przez pozbawienie prawa wykonywania zadań promotora, recenzenta oraz członka komisji w postępowaniach w sprawie nadania stopnia doktora, stopnia doktora habilitowanego oraz tytułu profesora na okres od roku do 5 lat, pozbawienie prawa pełnienia funkcji kierowniczych w uczelniach na okres od 6 miesięcy do 5 lat, po wydaleniu z pracy w uczelni, wydalenie z pracy w uczelni z zakazem wykonywania pracy w uczelniach na okres od 6 miesięcy do 5 lat lub pozbawienie prawa do wykonywania zawodu nauczyciela akademickiego na okres 10 lat (art. 276 ust. 1 p.s.w.n.). W przypadku studentów i doktorantów karami dyscyplinarnymi są: upomnienie, nagana, nagana z ostrzeżeniem, zawieszenie w określonych prawach studenta na okres do 1 roku lub wydalenie z uczelni (art. 308 p.s.w.n.).

Strona przedmiotowa deliktu dyscyplinarnego nauczycieli akademickich została określona w art. 275 ust. 1 p.s.w.n. jako czyn uchybiający obowiązkom nauczyciela akademickiego (triada określona w art. 115 p.s.w.n.) lub godności zawodu nauczyciela akademickiego. Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że ponieważ „odpowiedzialność dyscyplinarna związana jest z postępowaniem sprzecznym z zasadami deontologii zawodowej, powagą i godnością wykonywanego zawodu, z czynami godzącymi w prestiż zawodu albo uchybiającymi obowiązkom nauczyciela akademickiego”⁵⁹, dlatego przewinienie dyscyplinarne musi być oceniane nie tylko w płaszczyźnie normatywnej, ale także zawodowej i etycznej. Uchybienie godności nauczyciela akademickiego to zachowanie, albo jego brak, które obniża zaufanie obywateli do tego zawodu. W orzecznictwie wskazuje się, że przez „zachowanie uchybiające godności nauczyciela akademickiego należy rozumieć zachowanie niegodne, sprzeczne ze standardami aksjologicznymi składającymi się na etos nauczyciela akademickiego, i to nie tylko w sferze zawodowej, ale także w działalności publicznej i życiu prywatnym”⁶⁰. Do takich zachowań niewątpliwie należy np. dyskryminowanie studentów, fa-

⁵⁸ D. Sylwestrzak, *Ochrona praw jednostki przed sądem administracyjnym w sprawach dyscyplinarnych*, Warszawa 2022, s. 8.

⁵⁹ Wyrok TK z dnia 27 lutego 2001 r., SK 22/00, Dz.U. z 2002 r., nr 23, poz. 241.

⁶⁰ Wyrok SN – Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 8 maja 2019 r., I PK 35/18.

woryzowanie niektórych z nich, molestowanie, ale także spożywanie alkoholu w czasie zajęć bądź ich prowadzenie pod wpływem alkoholu lub środka odurzającego, przypisywanie sobie autorstwa badań przeprowadzonych przez studentów, naruszenie dobrego imienia uczelni, działania wymierzone w powagę i autorytet uczelni. W przypadkach, gdy przeciwko nauczycielowi akademickiemu wszczęto postępowanie karne lub dyscyplinarne, ze względu na wagę i wiarygodność przedstawionych zarzutów celowe może być odsunięcie go od wykonywania obowiązków (zawieszenie w pełnieniu obowiązków – art. 302 ust. 1 p.s.w.n.). Mogą to być przypadki zachowania stanowiące rażące naruszenie zasad etyki nauczyciela akademickiego i pracownika oraz jego etosu (np. molestowanie, poniżanie). Uzasadnieniem zawieszenia nauczyciela akademickiego w prawach jest wówczas sprzeniewierzenie się kanonom aksjologii akademickiej, a w konsekwencji utrata rękojmi w wychowywaniu studentów w poszanowaniu wartości, które nauczyciel akademicki powinien reprezentować i przekazywać. Zawieszenie w obowiązkach może odnosić się również tylko do tych badawczych (np. w przypadku naruszania praw autorskich innych osób). Zawieszenie w pełnieniu obowiązków nie może trwać dłużej niż 6 miesięcy i może być przedłużane o kolejne 6 miesięcy, w przypadku gdy przeciwko nauczycielowi akademickiemu toczy się nadal postępowanie karne (art. 302 ust. 3 p.s.w.n.). Ponadto zawieszenie może być połączone z obniżeniem wynagrodzenia o nie więcej niż o 50% (art. 303 *ab initio* p.s.w.n.). Warto także przypomnieć brzmienie § 54 Kodeksu etyki PAN z 2024 r., zgodnie z którym reakcja na naruszenie zasad etyki pracownika naukowego powinna być proporcjonalna do wagi nadużycia, uwzględniać to, czy zostało ono popełnione umyślnie, jaka jest waga jego skutków, z uwzględnieniem okoliczności obciążających lub łagodzących. Poniesienie odpowiedzialności dyscyplinarnej przez nauczyciela akademickiego nie wyłącza jednak odpowiedzialności przewidzianej w prawie karnym (w konsekwencji należy przyjąć, że ten sam czyn może być oceniany jako przestępstwo i przewinienie dyscyplinarne⁶¹), w prawie pracy (ten sam czyn może stanowić podstawę odpowiedzialności pracowniczej, np. daje podstawy do zastosowania kar regulaminowych, lub rozwiązania stosunku pracy), czy w prawie cywilnym (ten sam czyn dyscyplinarny w przypadku wyrządzenia szkody może

⁶¹ Szerzej zob. K. Łakomy, *Odpowiedzialność karna i dyscyplinarna nauczyciela akademickiego za ten sam czyn. Rozważania na temat zbiegu odpowiedzialności penalnej nauczyciela akademickiego*, „Studia Prawnicze” 2023, nr 1, s. 131–151, doi 10.37232/sp.2023f.

stanowią podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej, np. w przypadku naruszenia dóbr osobistych). Powyższe nie narusza zasady *ne bis in idem*⁶², gdyż odpowiedzialności te realizują odmienne cele. Ponadto poniesienie odpowiedzialności na gruncie Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce nie wyłącza odpowiedzialności dyscyplinarnej lub zawodowej przewidzianej w odrębnych przepisach (art. 275 ust. 3 p.s.w.n.), np. w ustawie o radcach prawnych⁶³, gdy nauczyciel akademicki wykonuje zawód racy prawnego.

Zakres przedmiotowy odpowiedzialności studenta został określony w art. 307 p.s.w.n. jako czyn naruszający przepisy obowiązujące w uczelni oraz czyn uchybiający godności studenta. Powszechnie przyjmuje się przy tym, że godność studenta to „świadomość wartości i szacunku, jaki odnosi on do uczelni, a także takie wymogi dotyczące studenta, sposobu wykonywania przez niego obowiązków w sposób utrwalający zadania, jakie realizuje uczelnia”⁶⁴. Czynami będącymi deliktem dyscyplinarnym naruszającym etos studenta mogą być wulgarne i agresywne odnoszenie się do członków wspólnoty uniwersytetu, stalking, cyberstalking, trollowanie, happy slapping, hejtowanie w sieci, czy uporczywe zakłócanie przebiegu zajęć, spożywanie alkoholu lub środków odurzających na terenie uczelni. Zachowania te mogą także wypełniać znamiona przestępstwa, jak np. stalking, groźby karalne, znieważenie lub pomówienie (także w mediach społecznościowych)⁶⁵, ale także fałszowanie (np. prac zaliczeniowych, innych dokumentów), podstawienie na egzamin innej osoby. Zgodnie z dyspozycją art. 314 ust. 2 p.s.w.n. wymierzenie studentowi za ten sam czyn kary w postępowaniu karnym lub w postępowaniu w sprawach o wykroczenia nie stanowi przeszkody do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Oznacza to, że ten sam czyn studenta może stanowić zarówno przedmiot postępowania karnego, wykroczeniowego, jak i dyscyplinarnego. Dotyczy to zarówno sytuacji, w której orzeczenie sądowe już zapadło, jak i przypadku równoległego prowadzenia postępowań. Przy czym w tym ostatnim

⁶² Por. wyrok TK z 8 października 2002 r., K 36/00.

⁶³ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r., tekst jedn. Dz.U. z 2024, poz.499 ze zm., rozdz. 6 ustawy.

⁶⁴ E. Ura, *Komentarz do art. 211, [w:] red. W. Sanetra, M. Wierzbowski, Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 480.

⁶⁵ Jak wynika z orzecznictwa sądowego może mieć także charakter hipotetyczny „pomówienie może być wyrażone nie tylko w trybie oznajmującym, lecz także w trybie przypuszczającym, np. pytań, w których rozsądna interpretacja prowadzi do wniosku, że są one w rzeczywistości stawianiem zarzutu niewłaściwego postępowania” – wyrok SA w Warszawie z dnia 8 maja 2006 r. II AKa 448/05.

przypadku komisja dyscyplinarna może zawiesić postępowanie dyscyplinarne do czasu prawomocnego zakończenia postępowania karnego lub postępowania w sprawach o wykroczenie (§ 17 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego w sprawach studentów, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia⁶⁶). Najczęściej są to przypadki naruszenia przez studentów cudzych praw autorskich, uregulowane w art. 115 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁶⁷. W przypadku uzasadnionego podejrzenia popełnienia przez studenta przestępstwa, rektor jednocześnie z poleceniem przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego może zawiesić studenta w prawach studenta do czasu wydania orzeczenia przez komisję dyscyplinarną (art. 312 ust. 5 p.s.w.n.). Instytucja zawieszenia w prawach studenta ma w tym przypadku charakter środka zapobiegawczego i wywołuje określone skutki np. w postaci ograniczenia bądź wstrzymania pomocy stypendialnej lub uniemożliwienia korzystania z akademika⁶⁸. Zastosowanie tymczasowego aresztowania wobec studenta, o którym sąd zawiadamia uczelnię w trybie art. 261 § 3 k.p.k.⁶⁹, aktualizuje po stronie organów uczelni kompetencję do oceny zasadności wszczęcia postępowania wyjaśniającego. Choć w literaturze podnosi się argumenty o celowości wstrzymania czynności dyscyplinarnych do czasu obalenia domniemania niewinności⁷⁰, w świetle art. 312 ust. 1 p.s.w.n. aresztowanie stanowi samoistną przesłankę do obligatoryjnego lub fakultatywnego zawieszenia studenta w jego prawach. W konsekwencji, reżim dyscyplinarny wykazuje w tym zakresie autonomię względem toczącego się procesu karnego, umożliwiając stosowanie środków zapobiegawczych o charakterze korporacyjnym jeszcze przed wydaniem prawomocnego wyroku⁷¹. Sygnalizacji także wymaga, że poniesienie odpowiedzialności dyscyplinarnej

---

⁶⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 1882.

⁶⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2022, poz. 2509 ze zm.

⁶⁸ Por. np. wyrok WSA w Gdańsku z dnia 29 lutego 2024 r., III SA/Gd 477/23.

⁶⁹ Ustawa Kodeks postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 r., tekst jedn. Dz.U. z 2025, poz. 46 ze zm.

⁷⁰ Szerzej zob. np. M. Wielec, *Koincydencja postępowania karnego i dyscyplinarnego w kontekście przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2017, vol. 22, no. 1, s. 115-117, doi: 10.15290/bsp.2017.22.01.09.

⁷¹ *Ibidem*.

lub karnej przez studenta nie wyklucza wniesienia powództwa cywilnego przez poszkodowanego.

Deliktem dyscyplinarnym doktoranta jest czyn naruszający przepisy obowiązujące w podmiocie prowadzącym szkołę doktorską oraz czyn uchybiający godności doktoranta (art. 322 p.s.w.n.). Do odpowiedzialności w stosunku do doktorantów stosuje się odpowiednio przepisy art. 307 ust. 2 p.s.w.n., art. 308-320 p.s.w.n. oraz przepisy wydane na podstawie art. 321 p.s.w.n., zatem aktualne pozostają powyższe ustalenia w zakresie skutków naruszenia systemu aksjologicznego przez studentów w odniesieniu do doktorantów. Zarówno wszakże w przypadku studentów, jak i doktorantów przesłanką uzasadniającą wszczęcie i prowadzenie postępowania dyscyplinarnego może być nie tylko naruszenie prawa pozytywnego, ale także norm pozaprawnych tj. czyn naruszający normy zwyczajowe, obyczajowe, moralne⁷², tradycje uczelniane, nadrzędne aksjomaty (takie jak np. prawda, rzetelność), które w sposób refleksywny może godzić także w dobre imię uczelni⁷³, jej wizerunek i autorytet. Niegodne zachowanie doktoranta to m.in. sprzeniewierzenie się zasadom współżycia i zwyczajom uniwersyteckim, co może skutkować ujmą uczelni, dyskryminowanie studentów z uwagi na ich poglądy (polityczne, światopogląd), narodowość, niepełnosprawność, orientację seksualną. Popełnienie czynu przez doktoranta polegającego na naruszeniu kanonu wartości akademickich rodzi nie tylko odpowiedzialność dyscyplinarną, ale także określoną w innych przepisach powszechnie obowiązujących np. w przypadku wprowadzenia w błąd co do autorstwa, sfałszowania badań naukowych lub ich wyników lub dokonanie innego oszustwa naukowego.

5. Podsumowanie

Każdy człowiek ma swój własny katalog wartości, który może ewoluować lub kształtować się pod wpływem środowiska, w którym pracuje lub stu-

⁷² Por. D. Orłowska, M. Tomkiewicz, *Materialnoprawne podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów*, [w:] red. P. Skuczyński, P. Zawadzki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000–2005*, Warszawa 2008, s. 55 i n.

⁷³ Szerzej zob. A. Ziółkowska, *Sądowoadministracyjna kontrola orzeczeń odwoławczych komisji dyscyplinarnych wydanych w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym w stosunku do studentów i doktorantów*, „Prawo i Więź” 2024, nr 2, z. 49, s. 335, <https://doi.org/10.36128/PRIW.VI49.365>.

diuje⁷⁴. Ewolucja wartości jest naturalną częścią życia. Umożliwia adaptację do nowych wyzwań i doświadczeń, co z kolei sprzyja ciągłemu rozwojowi osobistemu i zawodowemu. Uniwersytet to forum styku, przenikania i kształtowania wartości. To wspólnota, którą współtworzą nauczyciele akademicki, inni pracownicy uczelni oraz studenci i doktoranci, stanowiąc jedność społeczną, wspólnotę. Użycie wobec niej przymiotnika „akademiczka” powoduje odniesienie się do systemu aksjologicznego przyjętego w życiu akademickim tj. prawdy, rzetelności, odpowiedzialności w pracy i badaniach naukowych oraz relacji, jakie zachodzą między członkami wspólnoty w przestrzeni akademickiej. Te fundamentalne wartości nie powinny pozostać jedynie w sferze deklaracji formalnie przenikając do kodeksów etycznych, ale powinny zostać zakorzenione w strukturze (np. przez powołanie strażników wartości w postaci rzeczników) i kulturze akademickiej. Dzięki temu uniwersytet ciągle może być kolebką wartości uniwersalnych, takich jak prawda (będąca wartością poznawczą związaną z wiedzą człowieka o otaczającym go świecie), dobro, piękno (jako szczególna wartość moralna) i sprawiedliwość stanowiąca wartość ogólnoludzką oraz tych akademickich: będących ich uszczegółowieniem (m.in. odpowiedzialność, życzliwość, rzetelność, tolerancja, lojalność, samodzielność, uczciwość, godność, wolność nauki).

Współcześnie jednak obserwuje się erozję wartości i zanik wspólnoty akademickiej przejawiający się w akceptacji i przyzwoleniu na naganne zjawiska i postawy. Przyczyn tego stanu rzeczy należy dopatrywać się przede wszystkim w odejściu od dotychczasowej idei uniwersytetu opartej na relacji mistrz – uczeń w kierunku uniwersytetu przedsiębiorczego, nastawionego na zysk, gdzie studenci i nauczyciele to interesariusze wewnętrzni. Zmiany te dotyczą także sfery naukowej, w której pojawia się tzw. punktoza zamiast wartości jakościowej pracy naukowej, rozwój „paper-mills” zamiast uczciwości naukowej, konkurencja zamiast współpracy, autorstwo honorowe zamiast rzetelnej, uczciwej pracy naukowej. Odrębną, ale równie istotną, kwestią jest nieprecyzyjność przesłanek awansu naukowego, niskie wynagrodzenia oraz presja w dążeniu do uzyskania grantów badawczych, które rodząc frustrację, niepewność i poczucie niesprawiedliwości bywają przyczynkiem do poszukiwania drogi na skróty. Również sfera dydaktyczna nie oparła się rewizji. Obecnie kładziony jest nacisk na bezduszne tech-

⁷⁴ Zob. np. S. Lygo-Baker, *The Role of Values in Higher Education*, [w:] ed. Ian M. Kinchin, Naomi E. Winstone, *Pedagogic Frailty and Resilience in the University*, 2017, s. 79-91.

nikalia oraz tzw. praktykę, zapominając o potrzebie kształcenia w sposób pełny, kompletny, uwrażliwiający i promujący uczciwość poznawczą, krytycyzm, tolerancję i inne wartości uniwersalne, które powinny mieć charakter *constans* i stanowić rzeczywisty punkt odniesienia wszelkiej działalności. Wszystko to negatywnie wpływa tak indywidualnie na każdego z członków społeczności akademickiej, jak i na szkolnictwo wyższe i naukę w ogólności. Przejawem tego są postępowania dyscyplinarne, w których obwinieni podnoszą np. że w czasie popełnienia zarzucanego deliktu nie obowiązywały żadne zasady etyczne ani powszechnie obowiązujące, ani wewnętrzzakładowe (*sic!*), że naruszenie cudzych praw autorskich nastąpiło w związku z pogonią za punktami, determinującymi pozytywną ocenę okresową lub zbliżającym się terminem oddania pracy dyplomowej (*sic!*), że nadużywanie alkoholu to rezultat stresu i presji wynikającej z oceny ankietowej studentów prowadzonych zajęć bądź trudnej sesji egzaminacyjnej, albo że nie ma nic złego w tym, żeby dopytywać studentki, czy i jakich środków antykoncepcyjnych używają oraz jak często współżyją bądź w tym, że warunkiem obrony pracy magisterskiej jest prezent w postaci markowych perfum. Praktyka postępowania dyscyplinarnych obnaża szereg zachowań wymagających stanowczej reakcji na każdym szczeblu struktury akademickiej: od władz jednostek podstawowych, po rektora i właściwe komisje dyscyplinarne. W przypadkach, gdy naruszenia wyczerpują znamiona przestępstwa, wykroczenia lub godzą w dobra osobiste, niezbędne jest wyjście poza ramy autonomiczne uczelni. Konieczne staje się wówczas zaangażowanie organów ścigania w celu zainicjowania stosownych procedur oraz poddanie sprawy rozstrzygnięciu sądom powszechnym w zakresie ich kognicji. Za wymagające potępienia należy uznać praktyki ignorowania niepokojących sygnałów, akceptowanie niewłaściwych zachowań i postaw jako niegodzących w etos (nauczyciela, studenta, doktoranta), czy też uzależnienia wszczęcia postępowania wyjaśniającego, potem dyscyplinarnego i sankcji dyscyplinarnej od stopnia lub tytułu naukowego obwinionego lub jego powiązań, czy kontaktów uczelnianych i innych. Aksjologiczny kręgosłup każdego z członków społeczności akademickiej nie może stać przejawem heroizmu dla jednych i naiwności dla drugich.

Bibliografia

1. Bastos Santana R., Sampaio L. R., *The relationship between human values and academic performance: a systematic review*, „Revista de Estudios e Investigación en Psicología y Educación” 2023, vol. 10, no. 2, s. 198-220, <https://doi.org/10.17979/reipe.2023.10.2.9803>.
2. Behrens R., *Being an Ombudsman in higher education. A Comparative Study*, 2017, <https://site.ipv.pt/documentos/ombudsman.pdf> (dostęp: 15.01.2025).
3. Clarks B.R., *Creating Enterpreneurial Universities: Organisational Pathways of Transformation*, Oxford, New York 1998.
4. Czakon T., *Etos nauki naukowców a etos nauki w kodeksach etycznych wyższych uczelni*, „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” 2018, nr 27, z. 2.
5. Dziemidok B., *Etyka zawodu nauczyciela akademickiego*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2007, nr 4.
6. Folabit N.L. & Jita L.C., *Academics' professional identity: Conflicting personal values of academics and institutional culture*, „Interdisciplinary Journal of Sociality Studies” 2024, vol. 4, <https://doi.org/10.38140/ijss-2024.vol4.05>.
7. Kołakowski L., *Etyka bez kodeksu* [w:] Kołakowski L., *Kultura i fetysze. Eseje*, Warszawa 2000.
8. Kościuch J., *Koncepcja wartości Milтона Rokeacha*, „Studia Philosophiae Christianae” 1983, vol. 19, no. 1.
9. Kowalczyk S., *Filozoficzne koncepcje wartości*, „Collectanea Theologica” 1986, vol. 56, no. 1.
10. Le A.T., *Understanding Academic Work Values: An Exploratory Framework*, Huisman, J. Tight, M. (Ed.) „Theory and Method in Higher Education Research” („Theory and Method in Higher Education Research” 2022, Vol. 8), Emerald Publishing Limited, Leeds, <https://doi.org/10.1108/S2056-375220220000008005>.
11. Lewicka H., *Wartość jako kluczowe pojęcie w dziedzinie nauk ekonomicznych*, „Społeczeństwo i Ekonomia” 2014, nr 2, z. 2.
12. Lygo-Baker S., *The Role of Values in Higher Education*, [w:] ed. Ian M. Kinchin, Naomi E. Winstone, *Pedagogic Frailty and Resilience in the University*, 2017.
13. Łakomy K., *Odpowiedzialność karna i dyscyplinarna nauczyciela akademickiego za ten sam czyn. Rozważania na temat zbiegu odpowiedzialności*

- penalnej nauczyciela akademickiego, „Studia Prawnicze” 2023, nr 1, doi 10.37232/sp.2023f.
14. Łobocki M., *Pedagogika wobec wartości* [w:] red. B. Śliwerski, *Kontestacje pedagogiczne*, Kraków 1993.
  15. Mariański J., Zdaniewicz W., *Wartości religijne i moralne młodych Polaków*, Warszawa 1991.
  16. Matusiewicz Cz., *Psychologia wartości*. Warszawa-Poznań 1975.
  17. Olearnik J., Pluta-Olearnik M., *Uniwersytet przedsiębiorczy – herezja czy nowa orientacja uczelni?*, „Horyzont Wychowania” 2016, t. XV, nr 35.
  18. Orłowska D., Tomkiewicz M., *Materialnoprawne podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów*, [w:] red. P. Skuczyński, P. Zawadzki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna. Podstawy, procedura i orzecznictwo w sprawach studentów Uniwersytetu Warszawskiego 2000–2005*, Warszawa 2008.
  19. Panarina, M.M., & Fonotova, O.V., *University codes of ethics: Legal nature and regulatory effect*. „RUDN Journal of Law” 2021, vol. 25 no. 2, 414–433. <https://doi.org/10.22363/2313-2337-2021-25-2-414-433>.
  20. Rakeach M., *Beliefs, Attitudes and Values*, Jossey-Bass Inc., San Francisco 1968.
  21. Rakeach M., *The Nature of Human Values*, The Free Press, New York–London 1973.
  22. Seitz, V.A., Nicolae M., *The Role of Academic Values in Higher Education Convergence in Romania: A New Approach* [w:] ed. A.M. Dima, *Handbook of Research on Trends in European Higher Education Convergence*, IGI Global 2014.
  23. Stołowicz L., *O obiektywności wartości etycznych w aksjologii Ingardena*, [w:] A. Węgrzecki (red.), *Roman Ingarden a filozofia naszego czasu*, Kraków 1995.
  24. Sylwestrzak D., *Ochrona praw jednostki przed sądem administracyjnym w sprawach dyscyplinarnych*, Warszawa 2022.
  25. Śmierciak M., *Sylwetka aksjologiczna studenta* [w:] red. K. Kloc, E. Chmielecka, *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim*, Warszawa 2004.
  26. Tarczyński A., *Pojęcie honoru w polskich kodeksach honorowych dwudziestolecia międzywojennego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia z Nauk Społecznych” 1996, z. 12.

27. Ura E., *Komentarz do art. 211*, [w:] red. W. Sanetra, M. Wierzbowski, *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2013.
28. Wakenshaw S., Agg Ch., *Impact of personal values on learning approaches and academic achievements in UK higher education*, UK and Ireland Engineering Education Research Network Conference Proceedings 2023. <https://doi.org/10.31273/10.31273/9781911675167/1648>.
29. Ward D., *Academic Values, Institutional Management and Public Policies*, „Higher Education Management and Policy” 2007, vol. 19, no. 2.
30. Węgrzecki A., *Sylwetka aksjologiczna nauczyciela akademickiego* [w:] red. K. Kloc, E. Chmielecka, *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim*, Warszawa 2004.
31. Wielec M., *Koincydencja postępowania karnego i dyscyplinarnego w kontekście przepisów stawy Prawo o szkolnictwie wyższym*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2017, vol. 22, nr 1, doi: 10.15290/bsp.2017.22.01.09.
32. Zimmermann J. red., *Wartości w prawie administracyjnym*, Warszawa 2015.
33. Ziółkowska A., *Sądowoadministracyjna kontrola orzeczeń odwoławczych komisji dyscyplinarnych wydanych w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym w stosunku do studentów i doktorantów*, „Prawo i Więź” 2024, nr 2, z. 49, <https://doi.org/10.36128/PRIW.VI49.365>.